

İBRANİ HARFLİ İSPANYOLCA NASREDDİN HOCA KİTAPLARI

Türk mizahının ve halkbiliminin büyük ustası Nasreddin Hoca'nın fıkraları tüm dünya dillerine çevrildiği ve başka kültürlerde de yer edindiği bilinen bir gerçektir. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşamış bulunan Sefarad¹ kökenli Yahudileri de etkilemiş, Nasreddin Hoca fıkraları Sefarad halk kültürünün içinde “Coha” tiplmesiyle de yer etmişlerdir². Sefarad kökenli Yahudiler 1492 yılında Yahudilerin İspanya'dan kovulmalarının akabinde Osmanlı topraklarına kitlesel halde göç etmişler ve hayatlarını buralarda sürdürmüşlerdir. Sefarad Yahudileri açısından birkaç büyük yerleşim ve kültür merkezlerinden biri Selanik diğeri de İstanbul oldu. Her iki şehir Yahudi nüfusu açısından Osmanlı İmparatorluğu'ndaki son derece yoğun yerleşim merkezleri idi. Dolayısıyla Raşi harfler³ ile İspanyolca yazılmış ve İstanbul ve Selanik'te basılmış Nasreddin Hoca kitaplarına rastlamak bir sürpriz değildir. Bu yazıda bu harflerle basılmış iki kitabın tanıtımının yapılması denenecektir.

Selanik Baskısı Nasreddin Hoca Kitabı

Kitap İbranî takvimine göre 5671, miladî takvime göre 1911 yılında Selanik'te basılmış olup, *La Vida di Nasridin Hodja* (Nasreddin Hoca'nın Hayatı) başlığını taşımaktadır. Kitap 19 x 13 cm boyutlarında ve 64 sahifeden ibaret olup David Baruh Basis Matbaası'nda basılmıştır. Yayıncısı Yitzhak Yaakov Strumza'dır. Kitapta 69 fıkra yer almaktadır⁴. Fıkraların bir bölümünün başlıkları şöyledir :

¹ Sefarad Yahudileri İspanya Kralı'nın 1492 yılında İspanya Yahudilerinin Hristiyan olmamaları halinde İspanya'dan kovma kararı alması üzerine Osmanlı İmparatorluğu'na, Kuzey Afrika'ya, Kuzey ve Güney Amerika'ya göç edip oraya yerleşmiş olan Yahudilere verilen addır.

² Bu konuda bir inceleme ve fıkralar derlemesi için bkz. Matilda Koen-Sarano, *Kuentos de la Famiya Djudeo-Espanyola* (Yahudi İspanyol Ailesinden Hikâyeler), Kaza Editora Kana (Kudüs), 1986, s. 125-172; Matilda Koen-Sarano, *Djoha ke Dize? Kuentos Populares Djudeo-Espanyoles* (Hoca ne Diyor? Popüler Yahudi İspanyol Hikâyeler), Kaza Editora Kana (Kudüs), 1991; Mustafa Ekmekçi, “Yahudilerin Nasrettin Hocası”, *Cumhuriyet*, 30 Haziran 1996; Beki Bardavid, “Bizim Hoca-Nasreddin Hoca”, *Şalom*, 2-23 Ekim 1996; Matilda Coen Sarano, “Nasreddin Hoca'nın Yahudi Dünyası”, *Şalom*, 3 Temmuz 1996, s.7

³ El yazısını andıran kare İbrani harfleri.

⁴ Abraham Yaari, *Catalogue of Judeo-Spanish Books in The Jewish National and University Library, Jerusalem Special Supplement to “Kirjath Sepher” Vol.X.*, Kudüs 1934, s. 90, 671 sayılı kayıt. Abraham Yaari (1899-1966) tarihçi, çevirmen, kütüphaneci ve bibliyografyacıdır. Özellikle Orta Doğu Yahudilerinin basmış oldukları kitaplarla ilgili bibliyografyalar yayımlamıştır. En önemli bibliyografyalarından birisi Kudüs'te 1967 yılında yayımladığı *Ha-Defus ha-Ivri be-Kushta* (İstanbul'da İbrani Matbaacılığı Tarihi) adlı çalışma olup 1504 yılından itibaren İstanbul'da İbranice basılmış kitapları kapsar.

- Fıkra no.1 : Nasreddin'in isteđi
Fıkra no.2 : Hırsızlar Hoca'nın eŖeđini çalarlar
Fıkra no. 6 : EŖeđi yorulmasın diye
Fıkra no.21 : Karısı yabancıların evinde
Fıkra no.34 : Leylek
Fıkra no.38 : Uykusunu kaybetti ve aramaya gitti
Fıkra no.14 : Çirkin ses nasıl güzel ses olur?
Fıkra no.15 : Ölü Hoca gezmeye gider
Fıkra no16 : Dünyanın mahvoluŖu
Fıkra no.54 : Karpuzlar iyi çıktı
Fıkra no.56 : İki boynuz arasında
Fıkra no.57 : Hırsızlardan korkmuyorlar
Fıkra no.58 : Evde değil
Fıkra no.59 : Çorba piŖmekte
Fıkra no.67 : Aptal aptallığına göre cevap verir
Fıkra no.68 : Nasreddin'in cevabı
Fıkra no.69 : Berber kafasına pamuk ekliyor

İstanbul Baskısı Nasreddin Hoca Kitabı

Kitabın adı *Guarta di Istorias La Vida de Nasreddin Hodja* (Hikâyeler Bahçesi Nasreddin Hoca'nın Hayatı) olup ikinci baskı ibaresini taşımaktadır. Derleyip yayımlayan Anri Ŗaltiel'dir. Kitabın yayımlanma tarihi İbranî takvimine göre 5683, Miladî takvime göre 1923 yılı olup İstanbul Galata'da M. İ. Alivropulos Matbaası'nda basılmıştır. Fiyatı 12,20 kuruŖtur⁵.

Kitap 11 fıkra ve 18 sahifeden ibaret olup en arka sahifesinde aynı yayınevini basıp sattığı diğer kitaplarının bir listesi ve “Bu kitaplardan birini veya birkaçını isteyenler Balat'ta Ahrida Sinagogu'nun yanında Kürkçü ÇeŖme Caddesi no.11 de mukim Anri Ŗaltiel'e başvursunlar” ibaresi de yer almaktadır. Kitap listesi yayıncının yayımlamış olduğu diğer kitaplar hakkında bilgi verme açısından oldukça faydalı olup liste Ŗöyledir:

---

⁵ Bu kitapta yer alan fıkraların latin harfli çevrimyazıları daha önce yayımlanmıştır, ancak fıkraların Türkçe çevirileri verilmemiştir. Bkz. “Hoca Nasreddin Efendi”, *Tiryaki*, Mayıs/Haziran 1995, S. 10/11, s. 45-47.

<i>Un Kuryozo Ladron</i> (Meraklı Bir Hırsız)	30,00 kuruş
<i>La Novya Aguna</i> (Nişanlısı Kaybolmuş Genç Kız)	17,20 kuruş
<i>Muerta Por El Amor</i> (Aşk İçin Ölüm)	12,20 kuruş
<i>El Loko I La İja Amoroza</i> (Deli ve Âşık Kız).....	12,20 kuruş
<i>La Vida De Nasreddin Hoca</i> (Nasreddin Hoca'nın Hayatı)	12,20 kuruş
<i>Donna Flor</i> (Donna Çiçek)	10,00 kuruş

Abraham Yaari'nin *Ha-Defus ha-Ivri be-Kushta* (İstanbul'da İbrani Matbaacılığı Tarihi) adlı bibliyografyasında yukarıda sıralanmış bulunan kitaplardan ikisi yer almakta olup künyeleri şöyledir:

El Loko I La İja Amoroza (Deli ve Âşık Kız), Romanso trajiko amorozo (Trajik aşk romanı) Çeviren : Robert Nigrin, yayımcısı S. Anri Şaltiel, 1921 78 s., 8°, (A.Yaari kayıt no. 678)

Un Kuriozo Ladron (Meraklı Bir Hırsız), Yazarı George Baluz, çeviren Robert Nigrin, yayımcısı Anri Şaltiel Matbaa: M. Alivropulos 1922 , 173 s., 8°, 1 den 11 e kadar fasiküller halinde. (A.Yaari kayıt no 703)

Kitabın arka sahifesinde yer alan altı kitaptan Nasreddin Hoca dahil olmak üzere üçü bibliyografyada yer almakta, buna karşılık aynı yayıncının listesinde yer almayan ve A. Yaari'nin bibliyografyasında yer alan iki roman daha olup künyeleri şöyledir:

La İja De La Lavandera (Çamaşırcının Kızı), Elia R.Karmona tarafından yazılmış roman yayımcı Anri Şaltiel, Konstantinopl, El Jugeton matbaası 1923 , 8°, 243 s., 1 den 17'ye kadar fasiküller halinde yayımlandı. (Yaari kayıt no 704)⁶

El İjo Repentido (Pişman Oğul), *El Jugeton* mizah dergisinin sahibi Eliya R. Karmona tarafından yazılmıştır. Yayıncı Anri Şaltiel, Konstantinopl 5683-1923, 157 s., 8°, 1 den 10 a kadar fasiküller halinde yayımlanmıştır. (Yaari kayıt no 705).

Nasreddin Hoca kitabının 3 - 6 sayfeleri Nasreddin Hoca ve hayatı hakkında bilgileri içermekte olup kitapta yer alan Nasreddin Hoca fıkralarının başlıkları şunlardır:

- 1) s. 7-8: “Nasredin Hodja Al Dyo Para Ke Le De Un Azniko” (Nasredin Hoca Bir Eşek Vermesi İçin Tanrı'ya Yalvarıyor)

⁶ Burada bahsi geçen Eliya Karmona Türkiye Yahudilerinin önde gelen mizah yazarlarından biri olup *El Jugeton* mizah dergisini yayımlamıştır. Eliya Karmona hakkında bir inceleme için bkz. Rifat N. Bali, “Eliya Karmona üzerine yapılmış bir doktora tezi”, *Tiryaki*, Şubat 1995, S. 7, s. 16-20

- 2) s.9: "La Fuersa Del Nichadir" (Nişadırın kuvveti)
- 3) s.10: "Ke Vos Emporta Por La Gayina?" (Tavuktan Size Ne?)
- 4) s.11: "Eskonta El Navlo" (Navlun İndirimi)
- 5) s.11: "La Grulyya (Leylek Kuchu)" (Turna Kuşu -Leylek Kuşu)
- 6) s.12: "Pyedriyo Su Esfuenyo i Va A Toparlo" (Uykusu Kaçtı ve Aramaya Gitti)
- 7) s.12-13: "La Dos İjas Del Hodja" (Hocanın İki Kızı)
- 8) s.13-14-15: "Eskonde La Moneda En La Punta De La Rama" (Parayı Ağacın Dalının Ucuna Sakla)
- 9) s.15: "La Asebran Algodon Enriva De Su Kavesa" (Kafasının Üstüne Pamuk Ektiler)
- 10) s.16: "Kaldo De Palazas" (Ördek Çorbası)
- 11) s.16-17: "El Hodja Aze Parir Kon Nuezes" (Hoca Cevizle Doğum Yaptırıyor)

Kitabın 3 - 6 sahifelerinde Nasreddin Hoca'nın hayat hikâyesi verilmekte olup bu hayat hikâyesinin çevirisi şöyledir :

"Bu çok mütevazı adam bütün ilim dallarının en gelişmiş olduğu çok eski zamanlarda yaşamış olup kendisi saf Türk soyundandır. Anadolu'da doğup Akşehir'de ölmüştür. Eğitimini Akşehir ve Konya illerinde yapmıştır. Akşehir'de kadılık yapmış ve birçok yerde imam ve vaizlik görevlerinde bulunmuştur. Halka vaizlik yapmak için Konya, Ankara ve Bursa illerinde de bulunmuştur. Bütün hayatını halka iyi örnekler vermekle geçirmiştir. Kendisine atfedilen bütün fıkralar çok kurnazlıkla yapılmış ve fırsat elverdikçe meydana gelmiş gerçek olaylardır. Bu büyük bilge adam küçük bir ödevi gerçekleştirmek için yaşamıştır. Bu ödev kendisine Türkiye'nin âlimleri tarafından verilmiş olup kendisinin "Mütevazılığın kralı" sıfatı ile yaşamış olduğu söylenebilir. Kendisi halk arasında iyiliği ve dürüstlüğü vaaz etti ve kötülere seslenerek kötülüklerinden pişmanlık duymalarını ve iyilerle birleşmelerini istedi.

Konya o yıllarda padişahın başkenti idi. O padişahın idarecilerinden biri olarak görüldü, ancak her zaman iyi ahlak konusunda halka telkinlerde bulundu. O halka *Kaduru Şerif* adlı bir kitabı öğretiyordu. Bu kitap da iyi tavsiyeler ve büyük gerçekler mevcut olup birçok âlim bu kitaptan sitayişle bahsederler. Nasreddin Hoca'nın esas meşgalesi İslâm felsefesi idi.⁷

Bu iyi adam kötü olan her şeyin düşmanı idi. O hiçbir kötülüğü görmeye tahammül

edemezdi... Hoca kendi işini kendi görürdü. Öküzleri sürerdi, ormanda kendi odununu kendi keserdi, yaz-kış avlanmaya giderdi. Birçok fıkrada kendisi akılsız biri olarak görülür. Ama bu böyle anlaşılmalıdır, zira hiçbir akli olmadığı görülen fıkralarda bile kendisi önemli kurnazlıklar göstermiştir. Bazı tespitlere göre bu zat Sultan Orhan ve Sultan Yıldırım Beyazıd'ın hükümdarlık yapmış oldukları yıllarda yaşadı. Günlerden bir gün bir miktar para talep eden bir arzuhali mahkemeye sunmak istedi, ancak hakim çok meşgul, mahkeme de çok kalabalık olduğundan işini göremeyeceğini anlayınca eşekten indi, bir davul alıp eşeğin kafasına bağladı. Eşek bu durumda bir bu yana bir o yana koşmaya başlayıp muazzam bir davul sesi çıktı. Bunun üzerine diğer tüm katırlar ve hayvanlar da korkunç bir gürültü yapmaya başladılar. Halk yaklaşp bu gürültünün ne olduğunu anlamaya çalıştı ve hocaya ne cüretle böyle bir şey yapabildiğini sordu. O da cevap olarak arzuhali gösterdi ve bu şekilde mesele kapanmış oldu.

Anayasa'nın ilanından sonra Hoca'nın mezarı tamir edildi ve bugün orası bir ziyaret yeridir.⁸

Nihayet bu küçük kitapta lafı fazla uzatmak istemediğimden, bu iyi insanın bazı fıkralarını anlatmaya geçeceğim. Sizleri iyice eğlendirip güldüreceğimi ümit ederim.”

F I K R A L A R

1) Nasreddin Hoca Tanrı'dan Kendisine Eşek Vermesini İstiyor (Boratav, fıkra: 481)

Hoca yaşlılık günlerinde köyüne çekilmiş münzevi bir hayat yaşıyordu. Her gün yavaş yavaş çarşıya gider, işini yapar, Tanrı ne veriyse onu kazanır, yer içer ve Tanrı'nın ona verdikleri için hayatından memnun olup şükrederdi. Bir gün Hoca tarlalarının arasından yaya giderken bir ağacın altına istirahat etmek için oturdu, sonra gözlerini göğe kaldırıp içini çekerek “Allahım! Bana bir sıpa verirsen o kadar talihli olurum ki!” dedi. Hoca yorgunluğunu daha atmadan kendisine doğru bir atın üstüne binmiş son sürat yaklaşan ağzına kadar silahlı bir süvariye gördü. Onun peşinden de çok güzel bir tay geliyordu. Süvari Hoca'ya yaklaşır yaklaşmaz “Ulan ! Bana bak, ayağa kalk bu tayı omuzlarına al ve benim

⁷ Kudurî,

⁸ 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1876 Kanunu Esasi'si 1909 yılında önemli değişikliklerden geçirilerek meşrutî bir rejime yatkın hale getirildi.

çiftliğe götür” dedi. Hoca ona “Aman Efendi ben yorgunluktan ölüyorum ve burada biraz istirahat etmek için oturuyorum” cevabını verdi. Atlı ona “Haydi az konuş. Seni öldürmeden önce tayı omuzlarına al” dedi. Nasreddin tayı omuzlarına aldı, terleyerek, yorgunluktan ölmüş bir halde, topallayarak yürümeye başladı. Ama yolun ortasında Nasreddin gözlerini göğe kaldırarak “Dünyanın sahibi ! Ben senden bir sığa istedim doğrudur ama sırtıma yükleyip canımı daha fazla çıkarmak için değil üstüne binmek içindi” dedi.

2) Nişadırın Kuvveti (Boratav, fıkra: 69 – Kabacalı, fıkra: 264)

Bir gün Hoca odun kırmaya gitti. Eşek dağı tırmanmak istemiyordu ve o da eşeği tırmandırmaya çok uğraşıyordu. Onu gören bir adam ona eşeğin arkasına biraz nişadır sürmesini tavsiye etti. Hoca hemen yakınlarda bulunan bir aktara koçup nişadır satın alıp eşeğin arkasına sürdü. Çok şiddetli bir ağrı hisseden eşek hemen koşmaya başladı ve çok kısa zamanda Hoca'nın istediği yere çıktı. Dönüşte Hoca yorgun olduğu için yürüyemiyordu. Bu nedenle ayaklarına biraz nişadır sürdü. Eve geldiğinde Hoca ağrıdan duramadı. Koşarak sokağa fırladı. Karısı ona “Bu saatte koşarak nereye gidiyorsun ?” diye sordu. Hoca “Bilmek istiyorsan kendine biraz nişadır sür” cevabını verdi

3) Tavuktan Size Ne? (Boratav, fıkra: 404)

Bir adam Hoca'ya “ Bir hindi getiriyorlar” dedi. Nasreddin “Bana ne” cevabını verdi. Başkaları gelip ona “Senin evine götürüyorlar” dediler. Hoca onlara “o zaman size ne?” cevabını verdi.⁹

4) Navlun İndirimi (Boratav, fıkra: 27 – Gölpınarlı, s. 51)

Hoca bir gün bir nehrin kıyısında oturur iken on kör yanına geldi ve kişi başına bir kuruş vermek suretiyle onları nehrin öbür yanına geçirmesi için Hoca'yla anlaştilar. Nehri geçerken sular bir körü kapıp götürdü. Bunu sezen diğer körler bağırışmaya başladılar. Bunun üzerine Hoca onlara “niye bağırıyorsunuz? Bana bir yolculuk parası eksik ödeyiniz” dedi.

5) Turna Kutu (Leylek Kutu) (Boratav, fıkra: 215 – Kabacalı, fıkra: 264)

Hoca bir gün bir Turna kuşunu yakalayıp eve götürdü. Onu büyük görüp gagasını ve bacaklarını kesip yüksek bir yere oturttu. Kuşa “Ah işte şimdi kuş oldun” dedi.

6) Uykusunu Kaybetti ve Onu Aramaya Gitti (Boratav, fıkra: 393 – Kabacalı, fıkra: 134 – Gölpınarlı, s. 134)

Hoca’yı bir gece uyku tutmadı ve gece yarısı sokağa çıkıp yürümeye başladı. Sokakta ona rastlayan bir polis kendisine “Efendi gecenin bu saatinde sokaklarda ne arıyorsun?” diye sordu. Hoca “Uykum kaçtı onu aramaya çıktım” cevabını verdi

7) Hoca'nın İki Kızı (Boratav, fıkra: 347)

Hocanın iki evli kızı vardı. Bir gün onlar babalarını görmeye gittiler. Nasreddin onlara “Nasıl gidiyor?” diye sordu. Bu soruya kocası tuğla ve kiremit imal eden bir kızı “Yağmur yağmaz ise kocam bir sürü kiremit imal edecek onları satarak da ben kendime güzel elbiseler alacağım” cevabını verdi.

Kocası çiftçi olan diğer kızı ise “Kocam birçok tohum attı, yağmur yağarsa kendime güzel elbiseler yaptıracağım” cevabını verdi. Bunun üzerine Hoca onlara “Her ikinizi de Allah duyacak ama hanginizi daha önce duyacak bilinmez” cevabını verdi.

8) Parayı Ağacın Dalının Ucuna Sakla (Kabacalı, fıkra: 122)

Hoca bir gün evde yalnız iken bir delik yapıp evde bulunan ufak miktarda bir parayı deliğe sakladı. Kendi kendine “Ben hırsız olsaydım paranın nerede olacağını bilirdim” diye konutarak evin kapısına doğru gitti. Bunun üzerine parayı saklamış olduğu bu yerin emniyetli bir yer olmadığını görerek parayı ordan alıp daha emniyetli bir yer aramaya gitti. Evinin karşısında bir dağ vardı. Bahçesinden bir ağaç dalı kesti parayı bir çukurun içine koydu, dalın ucuna bağladı dağa çıkıp oraya astı. Dağdan aşağı inerken yukarı bakıp “İnsan kuş olmadığından uçup oraya kadar eritmesi mümkün değildir. Bu sefer ben sağlam bir yer buldum” dedi.

Bu sırada gizlenerek onu takip edip bütün yaptıklarını gören bir kişi vardı. Hoca oradan uzaklaşır uzaklaşmaz bu yabancı dağa tırmanıp dalı alıp ucunda para çukurunu aldı. Dalı inek bokuna bulayıp daha önce olduğu gibi toprağa saplayıp oradan uzaklaştı. Bir müddet

---

⁹ Başlıkta “tavuk” geçmesine rağmen metinde tavuk yerine “hindi” kelimesi kullanılmıştır.

sonra Hoca'nın paraya ihtiyacı oldu dağa çıktı ama para yerine pislik buldu. Hoca bu durum karşısında şaşır kaldı ve "ben sanırdım ki hiçbir insan bu yüksekliğe ulaşamazdı ama işte ki inek tırmanıp dalı bokuyla pisletti. Bu tuhaf ve mucizevi bir şeydir! Tuhaf! Çok tuhaf!" dedi.

9) Başının Üstüne Pamuk Ektiler (Boratav, fıkra: 317 – Kabacalı, fıkra: 248 – Gölpınarlı, sh: 107)

Hoca bir gün bir berbere tıraş olmaya gitti. Berber acemi olduğundan her makas geçişinde başında bir kesik yaptı ve bu kesikleri de pamuk parçaları ile kapattı. Hoca berbere "Hey adam! Şimdiye kadar başımın yarısına kadar pamuk ektin. Bari hiç olmazsa diğer yarısını bana bırak ki oraya keten ekebileyim!" dedi.

10) Ördek Çorbası (Boratav, fıkra: 224)

Bir gün Nasreddin küçük bir ırmakta yıkanan dört - beş ördek gördü. Hoca onları yakalamaya gidene kadar ördekler kaçtılar. Hoca ırmağın kenarına oturdu torbasından ekmek çıkardı ve suya banarak yemeye başladı. O sırada oradan geçmekte olan bir kişi onun ne yaptığını görüp ona "Ne yiyorsun?" diye sordu. Hoca "Ördek çorbası yiyorum" cevabını verdi.

11) Hoca Cevizle Doğum Yaptırıyor (Gölpınarlı, s. 144 – Kabacalı, fıkra: 75)

Hocanın hanımı hamile iken çok şiddetli bir doğum sancısına kapıldı ve doğum yapamadan birkaç gün boyunca ızdırap içinde kaldı. Ebe, Nasreddin'e "Efendi bu çocuğun anasının rahminden çıkması için hiçbir dua bilmiyor musun?" diye sordu. Bu soru üzerine Hoca bakkala koşup ceviz satın aldı ve döndüğünde "ben girdiğimde siz oradan çıkınız" dedi. Ebenin olduğu yere gelip avuç avuç cevizleri hanımının rahmine doğru itti ve "şimdi bebek cevizleri görüp onlarla oynamak için çıkacak" dedi.

Kaynakça

Pertev Naili Boratav, **Nasreddin Hoca**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995 (dağıtılmayan nüshadan fotokopi)

Abdülbâki Gölpınarlı (Haz), **Nasreddin Hoca**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2.bs. 1996

Alpay Kabacalı, **Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca Hayatı – Kişiliği – Fıkraları**, Özgür
Yayın Dağıtım, İstanbul, 1991